

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Intensywność treści w paratekstach prozy Pavla Rankova

Author: Sylwia Sojda

Citation style: Sojda Sylwia. (2017). Intensywność treści w paratekstach prozy Pavla Rankova. "Przekłady Literatur Słowiańskich" (T. 8, cz. 1 (2017), s. 141-158).

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Intensywność treści w paratekstach prozy Pavla Rankova

The Intensity in Paratexts of Pavol Rankov's Prose

Sylwia Sojda

UNIwersytet Śląski
Instytut Filologii Słowiańskiej
sylwia.sojda@us.edu.pl

Data zgłoszenia: 9.03.2017 r. | Data akceptacji: 21.06.2017 r.

ABSTRACT | The article concerns the issue of intensification in Polish and Slovak reviews of Pavol Rankov's prose. The review, as a form accompanying the main text, is treated as paratext. The linguistic category of intensification can be expressed in the text by the variety of linguistic means: derivational, morphological, lexical, and stylistic. These structures, with the collateral "intensifiers", were cited and analysed in this study.

KEYWORDS | intensity, review, intensifiers, adverbs, modifiers, gradation, Slovak language

W 2014 roku słowacki pisarz Pavol Rankov został laureatem Nagrody Literackiej Europy Środkowej „Angelus” za powieść *Zdarzyło się pierwszego września (albo kiedy indziej)*¹. Zdobyć tej prestiżowej na środkowoeuropejskim rynku literackim nagrody przyczyniło się do wzrostu zainteresowania literaturą słowacką w Polsce. Zaistnienie przekładów literatury słowackiej w świadomości polskiego odbiorcy stało się możliwe przede wszystkim dzięki oficynie Książkowe Klimaty, która, wykazując się doskonałym wyczuciem współczesnych mechanizmów

---

1 P. Rankov, 2013: *Zdarzyło się pierwszego września (albo kiedy indziej)*. T. Grabiński, tłum. Wrocław, Książkowe Klimaty. Oryginał: P. Rankov, 2008: *Stalo sa prvého septembra (alebo inokedy)*. Bratislava, Kalligram.

rynkowych, postrzegając książkę jako część kultury symbolicznej, a zarazem produkt rynkowy, prowadzi intensywną działalność promocyjną, rozpowszechnia słowacką literaturę w polskim horyzoncie odbioru, starając się jednocześnie oddziaływać na komunikację między pisarzem a polskimi czytelnikami². Poza nagrodzoną powieścią³ wydawnictwo Książkowe Klimaty wydało w 2015 roku kolejną powieść P. Rankova — *Matki (Matky, 2011)*⁴. Rosnące zainteresowanie prozą słowackiego pisarza wśród polskich czytelników zaowocowało powstaniem wielu opracowań reklamujących i zachęcających do zapoznania się z literaturą kraju sąsiedniego. Jest to bowiem literatura, która napisana „przystępnym językiem, skierowana jest nie tylko do czytelników znawców słowackiej kultury, lecz również do szerszych warstw publiczności czytelniczej, traktujących książkę jako pewną, funkcjonującą w terytorialnym sąsiedztwie, społeczną i kulturową reprezentatywność”⁵.

Należy przy tym podkreślić, że Pavol Rankov jest na Słowacji popularnym i chętnie czytany pisarzem. Zdobył kilka ważnych nagród literackich, m.in. Nagrodę im. Ivana Kraski (1995), Premio Letterario Internazionale Jean Monnet (1997), nagrodę dziennika SME w konkursie lireackim „Povedka” (2001), Nagrodę Literacką Unii Europejskiej (2009), premię Literárneho fondu (2011). Jego twórczość jest jednak niejednoznacznie odbierana przez czytelników i krytyków słowackich. Stąd też próba zestawienia recepcji literatury P. Rankova na Słowacji i w Polsce na tle opinii profesjonalistów (krytyków, dziennikarzy) oraz „zwykłych” czytelników.

Poza tekstami właściwymi funkcjonują w przestrzeni publicznej również teksty towarzyszące, które Gérard Genette nazwał paratekstami. Mogą być one badane z różnych perspektyw i w wielu kontekstach: teoretycznoliterackim, językoznawczym czy edytorskim⁶. Proponowane w tym szkicu podejście oparte jest na metodologii językoznawczej, gdyż przedmiotem opisu będą językowe wykładniki kategorii intensywności w komunikatach językowych. Będą one analizowane w polskich i słowackich recenzjach dwóch powieści P. Rankova: *Zdarzyło się pierwszego września (albo kiedy indziej)* i *Matki*, opublikowanych w przestrzeni wirtualnej.

2 Por. M. Buczek, 2014: *Słowacki klimat Europy Środkowej w Polsce*. „Przekłady Literatur Słowiańskich”, t. 6, cz. 2, s. 156—157.

3 Powieść *Zdarzyło się pierwszego września (albo kiedy indziej)* otrzymała podwójną nagrodę: jury za debiut oraz po raz pierwszy przyznaną Nagrodę Czytelników im. Natalii Gorbaniewskiej. Nagrodzony został również tłumacz Tomasz Grabiński.

4 P. Rankov, 2015: *Matki*. T. Grabiński, tłum. Wrocław, Książkowe Klimaty. Oryginał: P. Rankov, 2011: *Matky*. Bratislava, Host.

5 M. Buczek, 2014: *Słowacki klimat Europy Środkowej...*, s. 158.

6 I. Loewe, 2007: *Gatunki paratekstowe w komunikacji medialnej*. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Paratekst pełni w stosunku do utworu literackiego funkcję pomocniczą, zależną, często drugorzędną⁷; jest też pewnego rodzaju eskortą, wprowadzeniem i rekomendacją. Paratekstowa rola recenzji skierowanej do czytelników dzieła literackiego wskazuje, że „odbiorca jest dla paratekstów ważniejszą kategorią niż nadawca, ponieważ nie tylko korpus, ale i paratekst poszukują swej publiczności i jest to ta sama publiczność. To znaczy, że od mocy rekomendującej paratekstu zależy także liczba odbiorców dzieła”⁸.

Klasyczny podział paratekstów na epiteksty i peryteksty wskazuje na miejsce recenzji mieszczącej się w ramach epitekstów, jednak, jak zauważa Iwona Loewe, „pełni ona raczej funkcję paratekstową, przyczyniając się do lektury dzieła właściwego, niż jest paratekstem z definicji”⁹. Recenzja, która ukazuje się poza przestrzenią tekstu właściwego, jest tekstem o charakterze subiektywnym, oceniającym dany „produkt” zgodnie z doznaniem estetycznymi i wartościami preferowanymi przez ich autora (recenzenta). Zadaniem recenzji jest informowanie odbiorców o istnieniu dzieła i jego treści (omówienie sprawozdawcze), wzbudzenie zainteresowania, wskazanie walorów i niedociągnięć (ocena krytyczna). W tym kontekście recenzje będą tu traktowane jako formy o roli paratekstu publicznego, allograficznego, których autorem nie jest twórca tekstu głównego.

Recenzja jest skutecznym środkiem wartościowania tekstu, a jednym z przejawów wartościowania jest wyrażanie emocji (pozytywnych czy negatywnych), co ma z kolei swoje punkty stykowe z kategorią intensywności. Proponowane tu podejście lingwistyczne opiera się na analizie środków językowych służących do intensyfikowania treści w recenzjach, w których wyodrębnić można trzy podstawowe składniki strukturalne: element informacyjny, element analizy krytycznej i element oceniający¹⁰. To właśnie ocena sprawia, że treść recenzji jest interpretowana wartościująco, gdyż w zależności od osobistych upodobań, może zachęcać bądź zniechęcać potencjalnych odbiorców do zapoznania się z danym dziełem.

Liczne są w literaturze przedmiotu próby opisu kategorii intensywności w jej aspekcie lingwistycznym, a rozważania na temat sposobów intensyfikacji

7 Ibidem, s. 13.

8 Ibidem, s. 24.

9 Ibidem, s. 26.

10 Por. np. M. Krauz, 2004: *Recenzja — gatunek naukowy, krytycznoliteracki czy publicystyczny?* W: M. Ruszkowski, red.: *Wielojęzyczność w perspektywie stylistyki i poetyki*. Kielce, Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, s. 135—151; K. Wolny-Zmorzyński, A. Kaliszewski, W. Furman, 2006: *Gatunki dziennikarskie. Teoria, praktyka, język*. Warszawa, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne; S. Bortnowski, 2007: *Warsztaty dziennikarskie*. Warszawa, Stentor.

treści mogą stać się podstawą dalszego wnioskowania o charakterze typologicznym, a zarazem cząstkowym wkładem do badań w zakresie językoznawstwa ogólnego¹¹. Kategoria intensywności znana jest w językoznawstwie za sprawą odniesienia do filozoficznej kategorii ilości i jakości, stanowi również podtyp lingwistycznej kategorii gradacji¹². Pozostaje w kręgu zainteresowań badaczy języka polskiego od wielu lat i, jak pisze Ewa Straś, „semantyka intensywności, czyli wzmocnienia, wzmożenia, nasilenia, nawiązuje bezpośrednio do atrybutywności”¹³. Na gruncie językoznawstwa słowackiego opisywana tu kategoria nie była przedmiotem kompleksowych badań, co oznacza otwarte pole jej eksploracji we współczesnym języku słowackim.

Intensywność, jako poziom nasycenia danej cechy, musi posiadać punkt odniesienia, określony jako „punkt zero”. Od tego punktu dokonuje się oceny zjawiska na skali: *neutralne* — *w jakimś stopniu intensywne* — *w większym stopniu intensywne*, gdyż „intensywność jako zjawisko relatywne musi dysponować przynajmniej dwoma elementami, które można zestawiać i porównywać”¹⁴. E. Straś¹⁵ proponuje przyjęcie pojęć *intensem* i *kwant intensywności*, gdzie *intensemem* (charakteryzowanym jako sem intensywności, składnik obecny w treści znaczeniowej wyrazu odpowiedzialny za zwiększenie stopnia nasycenia cechy) może być zarówno element leksykalny (np. leksem o większym stopniu natężenia cechy: *ładny* — *piękny*), morfologiczny (wykładnik stopniowania w komparatywie *-szy*, *-ejszy* i superlatywie *naj-*), jak i intensyfikator (np. przysłówek *bardzo*). O ile pojęcie *intensem* odnosi się do pojedynczego wyrazu, to w przypadku większych, bardziej złożonych jednostek, gdzie znaczenie intensywności odnosi się do całości, cytowana autorka używa terminu *kwant intensywności*. Korzystając z tych ustaleń, przyjmuję dla wyrażenia neutralnego określenie 0JI (zerowy poziom jednostek intensywności), natomiast każdy wyższy poziom intensywności cechy będą oznaczać odpowiednio 1JI (cecha ma jedną jednostkę intensywności, znajduje się po prawej stronie osi nasycenia cechy; wyraża się np. stopniem wyższym przymiotnika i/lub przysłówka; E. Straś tak określa np. związki frazeologiczne) i 2JI (cecha ma dwie jednostki intensywności, znajduje się najbardziej na prawo na osi nasycenia/intensyw-

11 E. Górską, 2015: *Intensyfikacja treści we współczesnym arabskim języku literackim*. Kraków, Księgarnia Akademicka, s. 16.

12 W lingwistyce słowackiej stopniowanie rozumiane jest jako kategoria intensyfikacji, nie odwrotnie. Por. J. Hansmanová, 2010: *Intenzifikácia*. W: J. Dolník, red.: *Morfologické aspekty súčasnej slovenčiny*. Bratislava, Veda, s. 408—416.

13 E. Straś, 2008: *Kategoria intensywności we frazeologii języka polskiego i rosyjskiego*. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, s. 20.

14 Ibidem.

15 Ibidem, s. 22. Autorka powołuje się na: I.I. Turanskij, 1990: *Semantičeskaja kategorija intensivnosti v anglijskom jazyke*. Moskwa, Vysšaja škola.

ności danej cechy i wyraża się np. stopniem najwyższym przymiotnika i/lub przysłówka).

Emocjonalny stan jednostki może być odzwierciedlony za pomocą leksyki ekspresywnej, trudno jest zatem oddzielić od siebie kategorie intensywności i ekspresywności¹⁶. Ich wzajemne przenikanie się powinno być oparte na wyjaśnieniu różnic w ich ujmowaniu. Intensywność wpisana jest w strukturę semantyczną wyrażenia, ekspresywność natomiast stanowi jej dodatkowe za-barwienie emocjonalne.

Ekspresywność jest więc środkiem wyrazu, uzewnętrznieniem tego, co tkwi w strukturze semantycznej jednostki, w jej treści. Oba pojęcia pozostają względem siebie w ścisłym związku, lecz nie jest to ani stosunek inkluzji, ani związek przyczynowo-skutkowy, ale raczej stosunek inherencji, stąd właśnie trudność w przeprowadzeniu rzeczzonego podziału¹⁷.

Badanie intensywności treści w ścisłym związku z ekspresywnością i emocjonalnością wypowiedzi proponuje w swojej pracy Elżbieta Górską¹⁸. Badaczka zwraca uwagę na funkcję ekspresywno-impresywną, której odpowiada emfaza, definiowana jako wypowiedź o silnym zabarwieniu emocjonalnym lub nacisk na element zdania. Z punktu widzenia funkcji, jaką w tekście pełnią wyrażenia intensyfikujące, da się im przypisać rolę wyrażen ekspresywnych, emocjonalnych i emfaticznych, co postaram się w niniejszym szkicu wykazać. Przyjmuję ponadto proponowane przez E. Górską rozumienie *intensyfikacji treści* jako „zwrócenie/nakierowanie uwagi odbiorcy na dany element frazy, co można uzyskać różnymi środkami językowymi”¹⁹.

Intensywność — zjawisko względne występujące przy porównywaniu dwóch jednostek leksykalnych — wykorzystuje jako narzędzie badawcze system opozycji, zjawisko stopniowości semantycznej i możliwość tworzenia ciągów gradacyjnych²⁰, gdyż forma stopnia wyższego i najwyższego informuje o gradacji cechy, większej jej intensywności w porównaniu z innymi stanami²¹. Jako że „pojęcia gradacji, stopnia i intensywności, choć intuicyjnie niejasne, nie są zdefiniowane w sposób ścisły i w poszczególnych opracowaniach zakres mate-

16 E. Straś, 2008: *Kategoria intensywności we frazeologii...*, s. 24. Por. D. Bałabaniak, B. Mitrenga, 2015: *Polskie intensyfikatory w ujęciu historycznym*. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, s. 15: wśród intensyfikatorów dominują jednostki nacechowane stylistycznie, służące wyrażaniu ekspresji.

17 E. Straś, 2008: *Kategoria intensywności we frazeologii...*, s. 24.

18 E. Górską, 2015: *Intensyfikacja treści...*

19 Ibidem, s. 18.

20 E. Straś, 2008: *Kategoria intensywności we frazeologii...*, s. 38.

21 R. Grzegorzyczkowa, R. Laskowski, H. Wróbel, red., 1998: *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*. Warszawa, PWN, s. 533.

riału może być radykalnie różny”²², przyjmuję w niniejszych rozważaniach, że kategoria intensywności wiąże się nierozdzielnie z przytoczonymi kategoriami lingwistycznymi. Ujmując kategorię intensywności w szerokim zakresie, należy podkreślić, że będą tu analizowane jej wykładniki formalne o statusie stopnia równego w odniesieniu do komparatywu i superlatywu.

Wyrażenia intensyfikujące przekazywany komunikat nadają wypowiedzi cech emfaticznych i nakierowują uwagę odbiorcy na treść — bądź wyekspozowanych elementów, bądź też całego komunikatu. Należy wśród nich rozróżnić wykładniki intensywności (w ujęciu szerszym) i funkcjonowanie intensyfikatorów (w ujęciu węższym). Istotne dla podejmowanych rozważań jest zatem wyodrębnienie metodologiczne intensyfikatorów, które stanowią nową propozycję w klasyfikacji części mowy współczesnego języka polskiego. W językoznawstwie słowackim intensyfikatory nie są przedmiotem szczegółowych badań i nie powstały prace opisujące je jako odrębną część mowy, co otwiera interesujące, nowe perspektywy badawcze. Przyjmuję zatem (podejmując się jednocześnie badań nad zagadnieniem intensyfikatorów słowackich) ustalenia językoznawców polskich jako te, które (ze względu na podobieństwo systemów językowych) można przenieść (zgodnie z obecnym stanem wiedzy) na grunt języka słowackiego.

Intensyfikator jest modyfikatorem, samodzielłą jednostką pełniącą funkcję nominatywną, która modyfikuje znaczenie innej jednostki leksykalnej przez nadanie jej większej mocy, siły, w opozycji do (szerzej pojmowanego) wykładnika intensywności, którym może być jednostka leksykalna, frazeologiczna lub zjawisko morfologiczne nasilające stopień natężenia cechy, niepełniące jednak funkcji nominatywnej. Jako że użycie intensyfikatora może być sygnałem emocji mówiącego, w opracowaniach leksykograficznych był on najczęściej oznaczany jako wyrażenie potoczne²³. Jeśli intensyfikator rozpatrywany jest w kategorii wyrażenia funkcyjnego, jest on jednostką metatekstową i metajęzykową bez statusu przedmiotowego, co oznacza, że nie może być sensownie użyty bez odniesienia do wypowiedzenia lub/i systemu językowego²⁴.

Prowadzone badania plasują klasę intensyfikatorów (jako metapredykatów²⁵, a zatem na poziomie metazdania) obok klasy przysłówków i partykuł. Nie

22 D. Bałabaniak, B. Mitrenga, 2015: *Polskie intensyfikatory w ujęciu historycznym...*, s. 23.

23 D. Bałabaniak, 2013: *Polskie intensyfikatory leksykalne na tle wyrażen gradacyjnych*. Opole, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, s. 12.

24 D. Bałabaniak, B. Mitrenga, 2015: *Polskie intensyfikatory w ujęciu historycznym...*, s. 15.

25 Por. J. Wajszczuk, 2005: *O metatekście*. Warszawa, Katedra Lingwistyki Formalnej Uniwersytetu Warszawskiego; K. Danielewiczowa, 2012: *W głąb specjalizacji znaczeń. Przysłówkowe metapredykaty atestacyjne*. Warszawa, Bel Studio; D. Bałabaniak, B. Mitrenga, 2015: *Polskie intensyfikatory w ujęciu historycznym...*, s. 16–19.

wpracowano jednak jednoznacznej metodologii (testów) pozwalającej na odróżnianie intensyfikatorów od równokształtnych partykuł i przymków.

Sposobem na testowanie przynależności danego ciągu do klasy intensyfikatorów może być test wstawiania innego intensyfikatora. Nie ulega bowiem wątpliwości, że partykuła może rematyzować przysłówki i intensyfikator, intensyfikator zaś może stać przy przysłówku. Przysłówki nie wchodzą w relacje syntaktyczne z innymi przysłówkami, mogą jedynie kookurować jako człony wyliczenia. Natomiast kookurencja dwóch lub więcej intensyfikatorów w ogóle nie wydaje się możliwa²⁶.

Dlatego też uzasadnia się potrzebę ich opisu w odrębnej klasie.

Zaproponowane w literaturze podejście charakteryzuje intensyfikatory jako jednostki, które:

- mogą stać zarówno przy przymiotnikach, jak i przy przysłówkach;
- nie mają przewidzianego miejsca w strukturze zdania;
- odnoszą się jednocześnie do obiektu językowego i do nadawcy;
- nie mogą zajmować pozycji orzecznika;
- mogą wchodzić w niewspółrzedną relację z przymkami;
- nie są stopniowalne, choć same wymagają połączenia ze stopniowalnym predykatem, który podlega intensyfikacji;
- nie są zapamiętywane przez wyrażenia, z którymi wchodzą w relacje.

Takie pojmowanie terminu *intensyfikator* stanowi podstawę analizy w prezentowanych rozważaniach w kontekście paratekstów polskich i słowackich. Na marginesie rozważań semantycznych warto wspomnieć o kategorii intensywności w ujęciu słowotwórczym. Jak zauważa słowacki językoznawca Martin Ološtiak, intensyfikacja właściwości (dotycząca przymiotników) jest, obok deminutywności, jedną z najwyraźniejszych i najbardziej zróżnicowanych — z punktu widzenia ekspresywności — kategorią onomazjologiczną. Charakteryzuje się szerokim spektrum środków formalnych, wśród których przeważa sufiksacja, a także, w niektórych gniazdach słowotwórczych, rozległa wariantywność i synonimia słowotwórcza²⁷.

Zgromadzone polskie i słowackie recenzje prozy Pavla Rankova stanowią korpus do analizy wykładników intensywności w tekstach o funkcji

26 A. Kisiel, [online]: *Czy istnieją przysłówki o postaci głównie i szczególnie?*, s. 2. Dostępne w Internecie: https://www.academia.edu/5267508/A._Kisiel_czy_istniej%C4%85_przys%C5%82%C3%B3wki_o_postaci_g%C5%82%C3%B3wnie_i_szczeg%C3%B3lnie [dostęp: 12.01.2017].

27 M. Ološtiak, 2015: *Slovotvorná motivácia a expresívna motivácia*. W: M. Ološtiak, red.: *Kvalitatívne a kvantitatívne aspekty tvorenia slov v slovenčine*. Prešov, Prešovská univerzita, s. 783—784 (tłumaczenie własne — S.S.).

paratekstowej²⁸. Wykładniki te dają się rozpoznać na kilku poziomach językowych: słowotwórczym, morfologicznym, składniowym i stylistycznym. Opis i analiza przykładów opiera się na zależności hiperonimicznej pojęć *wykładniki intensywności* i *intensyfikatory*.

W systemie morfologicznym języka intensyfikacja jako właściwość przypisywana jest pierwotnie przymiotnikom i przysłówkom. W tym kontekście przysłówki łączą się z przymiotnikami i precyzują cechę, która jest wyrażona przymiotnikiem.

Ján Šikra²⁹ proponuje przyjęcie terminu *syntakticko-sémantická séma* (sem syntaktyczno-semantyczny) dla określenia stosunków syntaktyczno-semantycznych między przysłówkami a innymi częściami mowy. Przysłówkiem o znaczeniu intensyfikacyjnym jest najczęściej występujący przysłówek *bardzo* (słowacki odpowiednik *veľmi*) i wyrazy różniące się od *bardzo* (*veľmi*) tzw. stopniem intensywności: *bardzo dobrze* (*veľmi dobre*). Przysłówek stopnia *bardzo* traktowany jest w polszczyźnie jako wzorcowy leksem tej grupy, który „jest podstawowym, a czasem jedynym wyznacznikiem kategorii intensywności; to jego dystrybucja wyznacza zakres i właściwości tejże kategorii — wyrażenia niepodlegające łączliwości z *bardzo* lub *bardziej* nie są traktowane jak stopniowalne”³⁰. Ilustrują to następujące przykłady:

- (1) Przyjemnie zaskakującym za to punktem czasów współczesnych okazała się postać promotora Lucii, **bardzo pryncypialnego** i nieco nawet szowinistycznego starego pryka docenta Voknára.
- (2) Czytelnik ma świadomość, że tak wykreowane postacie są **bardzo realne**, mogły chodzić po ulicach Czechosłowacji w tamtych czasach.
- (3) Co szczególnie zostało podkreślone w ostatnim, odmiennym od pozostałych, a przez to **bardzo zaskakującym** rozdziale tej powieści.
- (4) **Bardzo dosadnie** udało mu się pokazać uwikłanie jednostki w dziejowe zmiany.
- (5) Rankov, kreując życie swoich postaci, pokazuje, jak **bardzo zależne** ono było od zmieniających się co chwila sytuacji politycznych i w jak dużym stopniu totalitarne systemy zawłaszczają przestrzeń prywatną obywateli.

28 Polskie przykłady recenzji prozy P. Rankova pochodzą ze źródeł udostępnionych na stronie wydawnictwa Książkowe Klimaty: <http://www.ksiazkoweklimaty.pl/ksiazka/26/matki/recenzja> i <http://www.ksiazkoweklimaty.pl/ksiazka/3/zdarzylo-sie-pierwszego-wrzesnia-albo-kiedy-indziej/recenzja>. Słowackie przykłady pochodzą ze stron internetowych: <http://www.sme.sk/c/4138602/magicky-den-nemal-vitaza.html>; <http://www.tyzden.sk/casopis/2008/43/stalo-sa-u-nas.html> oraz z czasopism: „Romboid”, „Knižná revue”, „Slovenské pohľady”, „Dimenzie”, „RAK”.

29 J. Šikra, 1991: *Sémantika slovenských prísloviok*. Bratislava, Veda, s. 30.

30 D. Bałabaniak, 2013: *Polskie intensyfikatory leksykalne...*, s. 23.

- (6) Kniha by sa mohla volať aj „Boli sme pri tom”, čo síce nie je **veľmi pôvodné**, ale postihuje princíp, podľa ktorého Rankov rozvíja dianie.

Przytoczone przykłady wskazują, że „łączliwość *bardzo* z przymiotnikiem nie jest równoznaczna z właściwością polegającą na jego stopniowaniu”³¹, intensyfikując jednocześnie cechę wyrażoną tym przymiotnikiem lub imiesłowem czynnym w znaczeniu przymiotnikowym (3). Formacje wyróżnione w przykładach (7)—(10), stojące przy przymiotnikach stopniowalnych, spełniają warunki uznania ich za intensyfikatory:

- (7) **Niezwykłe autentyczni** bohaterowie, których można lubić lub nie, sprawiają, że ma się momentami wrażenie czytania biografii.
- (8) Wybór tej książki okazał się **niezwykłe trafny**. Powieść Pavla Rankova czyta się znakomicie.
- (9) *Zdarzyło się pierwszego września (albo kiedy indziej)* to **niezwykłe mądra, ciepła i wzruszająca** powieść o życiu, miłości, ideałach i przyjaźni.
- (10) Dającym nadzieję, że niespokojny rok 1968 w Czechosłowacji, na którym kończy się książka, będzie kolejnym pozytywnie zdanym egzaminem z przyjaźni przez bohaterów. Byłam tego **całkowicie pewna**.

W przykładach (7)—(9) określnik stopnia *niezwykłe* intensyfikuje treść jako synonim leksemów *bardzo*, *silnie*, *mocno*, *intensywnie*, w przykładzie (10) *całkowicie* odzwierciedla przekonanie autora co do wygłaszanego sądu, natomiast w przykładzie (11) intensyfikatory *nesporne* podkreśla osąd autorski, subiektywny:

- (11) A je to práve možnosť sprostredkovania ideí humanizmu a ľudskosti v priesečníku rôznych kultúr a národností mladej generácii, ktorá **nesporne** patrí medzi hlavné klady diela.

W zdaniu:

- (12) Po dlhšej dobe **naozaj** dobrá slovenská kniha, partykuła *naozaj*³² podkreśla pozytywny wydzźwięk przymiotnika *dobrá*, co czyni przytoczony sąd bardziej dosadnym (w pozytywnym znaczeniu) i intensyfikuje już znaną rzeczywistość.

Przysłówek *bardzo* (*veľmi*) pełni funkcję intensem, a jego dystrybucja w połączeniu z przymiotnikami/przysłówkami, które podlegają intensyfikacji,

31 M. Węgiel, 1995: *Jakie są ograniczenia w łączliwości składniowej przysłówków (na przykładzie łączliwości leksemu bardzo)?* „Studia Gramatyczne”, t. 11, s. 109.

32 M. Šimková (w pracy doktorskiej *Častice v slovenčine a v češtinie. Systémová a korpusolingvistická analýza*, 2015) zwraca uwagę na możliwe przejście partykuły do klasy przysłówków.

powoduje, że otrzymują one dodatkowe nasilenie wyrażanej cechy, por. przykłady (13)—(20).

- (13) Tym razem poznałam, pomimo tragedii opisywanych zdarzeń, opowieść alternatywną, bo ostatecznie **bardzo optymistyczną**.
- (14) **Bardzo ciekawe** spojrzenie na sąsiadów zza miedzy.
- (15) Ale to **bardzo dobra** książka, którą należy przeczytać.
- (16) Przyjaźń łącząca chłopców **bardzo szybko** zostaje wystawiona na ciężką próbę — po pierwsze okazuje się, że narodowość (Jan jest Czechem, Peter Węgrem, Gabriel Żydem, a Maria Słowacką), coś, na co nie zwracali do tej pory większej uwagi, może mieć kluczowe znaczenie i od tego może zależeć życie i bezpieczeństwo ich samych i ich rodzin.
- (17) Studentka, która słucha relacji Zuzany ponad pół wieku po opisywanych wydarzeniach, również będzie tkwić w konflikcie sprowadzającym się do dramatycznej opozycji — własna matka czy własne dziecko. **Bardzo dobre!**
- (18) A przy tym Autor opisuje to wszystko **bardzo spokojnie**, bez patosu i wielkich słów.
- (19) Každopádne Rankov je v porovnaní so Zeleným stanom jednoduchší, priamejší, avšak stále **veľmi dobrý**.
- (20) Aj história vzniku paštéty Májky je podaná **veľmi originálne**.

Tradycyjne rozumienie leksemu *bardzo* jako wykładnika znaczenia: ‘wysoki stopień cechy stanu nazwanego przez czasownik³³’, znajduje swoje potwierdzenie również w polskich przykładach, por.:

- (21) Gabriela połączy z Janem w 1945 roku samotność, nigdy obaj nie przeczuja, jak **bardzo** ich życiowe **drogi się rozejdą** po tym, gdy wspólnie zdecydują się na emigrację do Palestyny.
- (22) Po zachłannym pochłonięciu książki (tak, **bardzo mi się podobała**), natusnęło mi się kilka rzeczy, wartych zanotowania.

Śpośród morfologicznych wykładników kategorii intensywności istotną rolę w tekstach recenzji słowackich odgrywiają formy regularnego komparatywu i superlatywu przymiotników i przysłówków, w których uwidacznia się subiektywna ocena i emocjonalność nadawcy. Formy stopnia wyższego zostały zaklasyfikowane do jednostek z 1J1, por. przykład:

- (23) Pravdaže, u všetkých kľúčových postáv, realizujúcich svoje materstvo v svojím spôsobom „hraničných situáciách”, by sa dala skúmať

33 R. Grzegorzczkova, 1975: *Funkcje semantyczne i składniowe polskich przysłówków*. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk, Ossolineum, s. 65.

ich osobná vina i jej spoločenská podmienenosť, avšak, zdá sa, že téma „matky” je tu pre autora **dôležitejšia** ako všetko ostatné.

Oprócz nich do jednostek z 1JI zalicza się przymiotnik *wielki*, znajdujący się na osi stopnia rozmiaru cechy po prawej stronie przymiotnika *duży*: *duży* — *wielki* — *ogromny*:

- (24) Po trzecie, z **wielką uwagą** przeczytałam o historii najnowszej Czechosłowacji i Węgier, która aż tak bardzo nie różni się od naszej, ale została świetnie wykorzystana do kreowania wydarzeń w powieści.

Pozytywnie waloryzującą funkcję pełnią jednostki z 2JI, za które uznano formy stopnia najwyższego (25) i odrębny leksem, sam wyrażający najbardziej intensywną formę przymiotnika *dobry* — *velmi dobry* — *výborný* (26):

- (25) Materstvá, vrcholný prejav života, sú tu **najdôležitejšie, najpodstatnejšie a najposvätnejšie** kategórie určujúce a predurčujúce všetko ostatné.
 (26) **Výborný** náhľad na to, ako sa formovala naša krajina v rokoch 1938—1968 a ako vyzerali osudy troch chlapcov/mladých mužov — Čecha, Žida a Maďara.

Do środków leksykalnych określających stopień intensyfikacji należy stosowanie leksemów nacechowanych pozytywnie, co wskazuje na powiązanie intensywności cechy z ekspresywnością i zabarwieniem emocjonalnym wypowiedzi w analizowanych paratekstach.

Przyjmuje się skalę intensywności, na której (jeśli stopniowanie w górę i stopniowanie w dół śledzimy na jednej osi) w środku znajduje się leksem neutralny, po prawej jego stronie na osi znajdują się wyrazy o pozytywnym nacechowaniu, a tym samym o wyższej intensywności. Leksemy z lewej strony osi wykazują negatywne zabarwienie, a więc i niższy stopień intensywności.

W analizowanym materiale przykładami wyrażen intensyfikujących o pozytywnym wartościowaniu są przymiotniki polskie: *świetny*, *fascynujący*, *bogaty*, *wielowymiarowy*, *wciągający*; słowackie: *podivuhodný*, *napínavý*, *prekvapivý*, struktura *byť hrdý na niečo* (*być dumnym z czegoś*) oraz leksem *frajda* użyty w przykładzie (32):

- (27) *Zdarzyło się...* to **świetna** proza. Trudno mi porównać z jakimkolwiek innym tytułem. **Świetni**, pełnokrwisci bohaterowie, wartka akcja. Fabuła nie została podkoloryzowana, a małe wydarzenia, z pozoru błahe i marginalne, stają się kluczowe dla całości.
 (28) Głównym atutem powieści jest w moich oczach fakt, że Rankov jednocześnie stworzył **fascynujące** historie bohaterów oraz **bogate i wielowymiarowe** tło historyczne.

- (29) Książka jest **wciągająca**, co zapewnia zarówno język, którym autor się posługuje, jak i sama historia. Każdy z bohaterów jest jednostką indywidualną, którą wyróżniają cechy charakteru, pochodzenie, pogląd na świat.
- (30) Rankov na svoj prvý román **môže byť hrdý**. Napísal knihu, ktorá zachytáva život bežných ľudí v období Slovenského štátu a následne komunistického Československa, pritom nebedáka nad tým, čo by sa mohlo stať, keby kormidlo dejín bolo nastavené na iný kurz.
- (31) **Podivuhodných, napínavých a prekvapivých** vzťahov medzi postavami je v románe viac.
- (32) Murowana frajda czytelnicza.

Pozytywny wydźwięk komunikatu wybrzmiewa również z fragmentu (33):

- (33) I teraz od serca, **Mili Państwo**. Powiedzieć, że ta książka jest warta uwagi, to jakby nie powiedzieć nic. **Rzadko w dzisiejszych czasach stykamy się z równie wciągającą, a przy tym niebanalną literaturą**. Jej autor, obierając za temat skomplikowaną, dwudziestowieczną historię Europy Środkowej, jednocześnie **bez skrępowania i z dużą gracją** zrealizował zasady panoramicznej powieści. Przy tym **udało mu się nie otrzeć ani o kicz, ani o zbędny sentymentalizm**.

Proza Pavla Rankova na Słowacji spotkała się z większą krytyką i większą liczbą niepocholebnych opinii niż w Polsce. Jak zauważa Stanislava Sivčová³⁴, recenzje negatywne publikowane są częściej w czasopismach zorientowanych na krytykę literacką, jak np. „Romboid”, „Rak” i „Tvar”, podczas gdy recenzje promujące powieść częściej spotyka się w dziennikach, tygodnikach i miesięcznikach przeznaczonych dla szerszego grona odbiorców („Sme”, „Pravda”, „týždeň”, „Dimenzie”). Analiza słowackich recenzji wyraźnie wskazuje, że częściej występują w nich leksemy intensyfikujące skierowane w lewą stronę osi nasilenia cechy, a zatem wartościujące negatywnie, co odzwierciedla się w stosowaniu leksykalnych i stylistycznych wykładników intensyfikacji.

Do leksykalnych wykładników intensyfikacji w zgromadzonych przykładach zaliczają się ekspresywne użycia czasowników (34), (36), rzeczowników odczasownikowych (35) i wyrazy potoczne (37):

- (34) Podobne aj množstvo iných podnetných tém autor **rozsekal do nenáročného sentimentálneho príbehu o nenaplnenej láske s explicitnými odkazmi na dobové politikum**.

34 S. Sivčová, 2015: *Poznámky k súčasnej kritike*. W: M. Ološtiak, red.: *10. Študentská vedecká a umelecká konferencia*. Prešov, Prešovská univerzita, s. 367.

- (35) Čo sa ale dá očakávať od **búrania** jednej schémy inou?! Autorovi sa však darí tieto nedostatky ako-tak zakrývať svojou naratívnu zručnosťou.
- (36) Píšeme rozprávky pre dospelých alebo skutočne plnohodnotné príbehy, nad ktorými sa nebudú o pol storočia normálne uvažujúci ľudia **uškriňať**?
- (37) Namiesto estetiky škaredého vzniká **ideologický gýč**, ku ktorému smeruje minimálne senzačný a šokujúci charakter situácií.

Wśród wykładników stylistycznych dominuje stosowanie ironii i pytań re-torycznych:

- (38) Lebo čo iné má znamenať odkaz na Európsky rok medzikultúrneho dia-lógu, ak nie podprahovú výzvu považovať dielo za „vysoké“, hodné re-prezentovať oficiálne kultúrne preferencie Únie. Tu však ide o populárnu literatúru, ktorá hodnoty neurčuje, ale preberá a rozmieňa na drobné.
- (39) Jeden z argumentov, ktorý sa pravdepodobne spomenie ako plus Ran-kovovej knihy, bude nezájum o dejiny, pričom román — napríklad ako prostriedok na vyrovnávanie informačného deficitu prístupnejšou for-mou — by mal byť v tejto veci nejako nápomocný.
- (40) Po prečítaní prózy Stalo sa prvého septembra (alebo inokedy) a jej dovte-dajších recenzií [...], ktoré sú prevažne afirmatívne, ma v prvom mo-mente napadlo, že sa vo svojom negatívnom postoji mýlim. Počas čítania som si totiž do Rankovovej knihy poznačila množstvo otáznikov, ktoré by mohli odkazovať na moju neschopnosť porozumieť textu, keby sa aj iní recenzenti nezhodli v tom, že Rankovov román je jasný, priehľadný, dokonca sčasti banálny — o jeho nekomunikatívnosti teda nemôže byť reč.
- (41) Kto by priznal, že to v živote tak chodí, a nepokladal predžuté pravdy za prospešnejšie zdraviu? Milosrdný Rankov to vie, a preto ponúka čitateľovi okrem dobrého čítania aj možnosť neuveriť ani prvému septembru, ani ničomu, čo osudové sa okolo tejto fikcie zomlelo.
- (42) Rôzne mená, pôvod, presvedčenie, rôzne mestá a krajiny, politické okol-nosti, príležitosti a možnosti. A v srdciach chlapcov krásna Mária. Traja kamaráti a žieňa, v romantizujúcej túžbe chlapcov vo večných návratoch a naplnenia ideálov jej krásy. Román o láske?
- (43) Hovorím si, možno má ísť o paródiu na ženskú postavu, a prajne hľadám v texte indície. Nie sú tam. Nejde teda ani o knihu o láske ako o vzťahu, lebo Máriine motivácie, pohnútky, jej intímny svet nám zo-stávajú takmer úplne utajené.
- (44) Život je krásny a spleťitý. Druhá polovica minulého storočia u nás spleťitostí veru nešetřila, naopak, obsypávala nás ňou plnými

priehršťami [...]. A ešte nám voľakedajšok dožičil kreatúry (všelijakých tvarov, chutí, zápachov) na čele štátu.

Przedstawione egzemplifikacje dowodzą, że intensywności wypowiedzi towarzyszy ekspresywność, ocena i emocjonalność. Co więcej, słowackie wartościowanie ujemne ujęte jest dodatkowo w tytułach recenzji: *Román ako učebná pomôcka*, *Román v prášku*, *Šok namiesto umienia*, *Stalo sa, no všetkého privela škodí*.

Kończąc rozważania na temat wykładników intensyfikacji treści w recenzjach prozy Pavla Rankova w Polsce i na Słowacji, warto naświetlić kategorię intensywności z perspektywy teorii aktów mowy. W przykładach (45)–(56) mamy do czynienia z zachętami, radami, zaproszeniami. Są to fakultatywne dyrektywne akty mowy³⁵, które zawierają predykaty i predykatywy wartościujące dodatkowo (*polecać, zachęcać, zapraszać, namawiać, warto, trzeba, odporučiť, presvedčiť*) i umożliwiają adresatowi samodzielne podjęcie decyzji o ich realizacji. Wymienione formy zostały w polskich recenzjach zintensyfikowane poprzez przyłączenie do nich intensyfikatorów o dodatnim wartościowaniu: *gorąco, zdecydowanie, szczerze, bezsprzecznie*.

- (45) *Zdarzyło się pierwszego września...* to pozycja, którą **warto** przeczytać. Ukazuje ciężkie czasy — wojenne i powojenne — z perspektywy innego narodu, który radził sobie w podobnych sytuacjach trochę inaczej niż Polska.
- (46) Zatem zaskakujący jest fakt, że autorem jest mężczyzna. Muszę przyznać, że ta próba spojrzenia na otoczenie z perspektywy kobiety wypadła pomyślnie. **Polecam**.
- (47) Zdecydowanie jedna z lepszych książek, jakie ostatnio czytałam — jest tak inna i tak fajna, że trudno mi nawet o niej pisać bez emocji. **Polecam bezsprzecznie** i każdemu!
- (48) *Zdarzyło się pierwszego września (albo kiedy indziej)* Pavola Rankova to moje pierwsze spotkanie z literaturą słowacką i już wiem, że na pewno nie ostatnie. Szybko prowadzona akcja, doskonałe portrety różnych bohaterów, historia rozgrywająca się za ich plecami — czego chcieć więcej? I ta prosta, ale wiele mówiąca, symboliczna okładka. **Szczerze polecam!**
- (49) I choć pod koniec powieści odczuwałam lekkie znużenie stylem autora i przewidywalnością kolejnych nieszczęść, to książkę tę **zdecydowanie polecam** jako ambitną i jednocześnie lekką w odbiorze lekturę opisu-

35 D. Pytel-Pandey, 2011: *Dyrektywne akty mowy — klasyfikacja ze względu na siłę oddziaływania do ich realizacji*. „Slavica Wratislavensia”, 154, s. 151.

jącą szaleńcze przemiany ustrojowe u naszych południowych sąsiadów w minionym stuleciu.

- (50) A już na sam koniec pozwolę sobie na stwierdzenie, iż przerażającym jest fakt, że fikcyjny życiorys Zuzany dzieliły miliony rzeczywistych kobiet żyjących w tamtych strasznych stalinowskich czasach. W związku z tym komfort czytania fikcji wcale nie jest taki przyjemny, jakim może wydawać się na początku. To dość przygnębiająca powieść, ale jednocześnie ważna i potrzebna. I właśnie dlatego **gorąco namawiam** do lektury.
- (51) Po zachłannym pochłonięciu książki (tak, bardzo mi się podobała), nusunęło mi się kilka rzeczy, wartych zanotowania. **Warto przeczytać. Po prostu warto.**
- (52) **Zapraszam do lektury.**
- (53) Nie twierdzę, że kobietom lektura ta nie przypadnie do gustu, ale specyficzny klimat, specyficzny humor i trudna tematyka nakazują mi dopisać ten tytuł do listy tych książek, które każdy mężczyzna przeczytać powinien. **Gorąco do tego zachęcam!**
- (54) Hoci sa na prvý pohľad javí román ako čítanie pre ženskú časť populácie, nech vás takmer čisto ženské osadenie nemýli. Autor píše ľahko, ale odkrýva silné ľudské témy. Knihu **odporúčam** ako to najlepšie, čo som za posledný rok v slovenskej literatúre čítala.
- (55) Ale až jeho posledná kniha, román *Matky*, ma **presvedčila**, že sa v ňom ukrývajú spisovateľské kvality presahujúce hranice Slovenska.
- (56) **Uznanie si zasluži** najmä za poctivo naštudované gulagovské reálie, pripomínajúce najlepších ruských autorov tejto témy (V. Šalamov) a zjavne predčiace našich prvolezcov (D. Slobodník, P. Juščák), ale aj za „metodologicke“ vstupy, ktoré načrtávajú limity a obzory modernej prózy.

Przytoczone wypowiedzi dyrektywne mają cel illokucyjny, a jest nim spowodowanie, aby odbiorca zachował się w sposób odpowiadający ich zawartości zdaniowej³⁶, czyli aby przeczytał powieść. Dyrektywy wpisują się zatem w szeroki wachlarz możliwości oddziaływania na adresata.

Podsumowując rozważania na temat wykładników intensyfikacji w polskich i słowackich recenzjach jako formach paratekstowych, należy zwrócić uwagę na zbieżność środków językowych, które w obu konfrontowanych językach służą do intensyfikowania treści. Podobny repertuar intensyfikatorów i środków językowych służy wartościowaniu i ocenie emocjonalnej przytaczanych treści. W słowackich paratekstach daje się jednak zauważyć częstsze stosowanie intensyfikujących środków stylistycznych (pytań retorycznych i ironii),

36 J.R. Searle, 1999: *Umysł, język, społeczeństwo*. Warszawa, WAB, s. 234.

co jest podyktowane większym niż w Polsce krytycznym odbiorem prozy Pavla Rankova.

Szeroko pojęta kultura bądź jej wytwory stają się przedmiotem oceny i wartościowania. Zaprezentowane w szkicu wykładniki kategorii intensywności pokazały możliwe lingwistyczne podejście do funkcji paratekstowej polskich i słowackich recenzji prozy P. Rankova. Każda z przywołanych wypowiedzi ukazała zastosowanie różnorodnych środków językowych w funkcji intensyfikującej. Recenzję można postrzegać jako pomost między autorem a odbiorcą, a jej funkcja paratekstowa to postrzeganie uwypukła. Dlatego też wartościowanie związane z emocjonalnością wypowiedzi, a co za tym idzie — z intensyfikacją wyrażanych treści, jest istotnym elementem dialogu kulturowego między autorem a czytelnikiem dzieła literackiego.

Literatura podmiotu

Rankov P., 2008: *Stalo sa prvého septembra (alebo inokedy)*. Bratislava, Kalligram.

Rankov P., 2011: *Matky*. Bratislava, Host.

Rankov P., 2013: *Zdarzyło się pierwszego września (albo kiedy indziej)*. T. Grabiński, tłum. Wrocław, Książkowe Klimaty.

Rankov P., 2015: *Matki*. T. Grabiński, tłum. Wrocław, Książkowe Klimaty.

Literatura przedmiotu

Bałabaniak D., 2013: *Polskie intensyfikatory leksykalne na tle wyrażen gradacyjnych*. Opole, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.

Bałabaniak D., Mitrenga B., 2015: *Polskie intensyfikatory w ujęciu historycznym*. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Bortnowski S., 2007: *Warsztaty dziennikarskie*. Warszawa, Stentor.

Buczek M., 2014: *Słowacki klimat Europy Środkowej w Polsce*. „Przekłady Literatur Słowiańskich”, t. 6, cz. 2, s. 155—166.

Danielewiczowa M., 2012: *W głąb specjalizacji znaczeń. Przysłówkowe metapredykaty atestacyjne*. Warszawa, Bel Studio.

Górska E., 2015: *Intensyfikacja treści we współczesnym arabskim języku literackim*. Kraków, Księgarnia Akademicka.

Grzegorzczkowska R., 1975: *Funkcje semantyczne i składniowe polskich przysłówków*. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk, Ossolineum.

- Grzegorzczkova R., Laskowski R., Wróbel H., red., 1998: *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*. Warszawa, PWN.
- Hansmanová J., 2010: *Intenzifikácia*. W: J. Dolník, red.: *Morfologické aspekty súčasnej slovenčiny*. Bratislava, Veda, s. 408—416.
- Kisiel A., [online]: *Czy istnieją przysłowki o postaci głównie i szczególnie?* Dostępne w Internecie: https://www.academia.edu/5267508/A._Kisiel_czy_istnieje_C4%85_przys%C5%82%C3%B3wki_o_postaci_głownie_i_szczegolnie [dostęp: 12.01.2017].
- Krauz M., 2004: *Recenzja — gatunek naukowy, krytycznoliteracki czy publicystyczny?* W: M. Ruszkowski, red.: *Wielojęzyczność w perspektywie stylistyki i poetyki*. Kielce, Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, s. 135—151.
- Loewe I., 2007: *Gatunki paratekstowe w komunikacji medialnej*. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Ološtiak M., 2015: *Slovotvorná motivácia a expresívna motivácia*. W: M. Ološtiak, red.: *Kvalitatívne a kvantitatívne aspekty tvorenia slov v slovenčine*. Prešov, Prešovská univerzita, s. 778—790.
- Pytel-Pandey D., 2011: *Dyrektywne akty mowy — klasyfikacja ze względu na siłę oddziaływania do ich realizacji*. „Slavica Wratislavensia”, 154.
- Searle J.R., 1999: *Umysł, język, społeczeństwo*. Warszawa, WAB.
- Sivčová S., 2015: *Poznámky k súčasnej kritike*. W: M. Ološtiak, red.: *10. Študentská vedecká a umelecká konferencia*. Prešov, Prešovská univerzita, s. 364—368.
- Straš E., 2008: *Kategoria intensywności we frazeologii języka polskiego i rosyjskiego*. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Šikra J., 1991: *Sémantiká slovenských prísloviok*. Bratislava.
- Šimková M., [w druku]: *Častice v slovenčine a v češtinie. Systémová a korpusovolingvistická analýza*. [Praca doktorska].
- Turanskij I.I., 1990: *Semantičeskaja kategorija intensivnosti v anglijskom jazyke*. Moskwa, Vysšaja škola.
- Wajszczuk J., 2005: *O metatekście*. Warszawa, Katedra Lingwistyki Formalnej Uniwersytetu Warszawskiego.
- Węgiel M., 1995: *Jakie są ograniczenia w łączliwości składniowej przysłówków (na przykładzie łączliwości leksemu bardzo)?* „Studia Gramatyczne”, t. 11, s. 107—112.
- Wolny-Zmorzyński K., Kaliszewski A., Furman W., 2006: *Gatunki dziennikarskie. Teoria, praktyka, język*. Warszawa, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.

Sylwia Sojda

Intenzifikácia obsahu v paratextoch prózy Pavla Rankova

RÉSUMÉ | Príspevok sa zameriava na lingvistickú kategóriu intenzívností v recenziách prózy Pavla Rankova v Poľsku a na Slovensku. Recenzia, ako forma sprevádzajúcej hlavný text, je považovaná za paratext. Jazyková kategória intenzity môže byť vyjadrená v texte s rôznymi jazykovými prostriedkami: slovotvornými, morfológickými, lexikálnymi a štylistickými, ktoré boli citované a analyzované v štúdiu.

Intenzifikácia obsahu je upútaním pozornosti odoberateľa na určenú časť frázy, čo je možné získať pomocou rozličných prostriedkov. Sú medzi nimi prostriedky intenzifikácie (v širšom zmysle) a fungovanie intenzifikátorov (v užšom zmysle). Pre uvedenú analýzu je metodologicky dôležité vyčleniť osobitný druh intenzifikátorov, ktorý je v poľskej klasifikácii považovaný za nový slovný druh. Intenzifikátor (zosilňovač) je modifikátorom, ktorý mení význam lexikálnej jednotky tým, že jej pridáva moc, silu na rozdiel od prostriedkov intenzifikácie, ktorými sú slovotvorné, morfológické, lexikálne, frazeologické, syntaktické a štylistické javy. V slovenskej lingvistike sa intenzifikácia vlastností (prídavných mien) z hľadiska expresívnosti javí, popri deminutívnosti, ako jedná z najvýraznejších a najdiferencovanejších onomaziologických kategórií.

KLÚČOVÉ SLOVÁ | intenzifikácia, intenzifikátor, recenzia, príslovka, modifikátor, stupňovanie, slovenský jazyk

Sylwia Sojda

The Intensity in Paratexts of Pavol Rankov's Prose

SUMMARY | The article concerns the issue of intensification in Polish and Slovak reviews of Pavol Rankov's prose. The review, as a form accompanying the main text, is treated as paratext. The linguistic category of intensification can be expressed in the text by the variety of linguistic means: derivational, morphological, lexical, and stylistic. These structures, with the collateral "intensifiers", were cited and analysed in this study.

The main role of intensification is to attract the language users' attention to the part of a phrase. It can be obtained by a variety of linguistic means. There should be a distinction between exponents of intensity (in context) and the function of intensifiers (in narrow view). That is why there is an important methodological new proposal to isolate intensifiers as the other part of speech in the contemporary Polish. Intensifier is a modifier, which converts the meaning of another lexical unit by giving it more power, force, in contrast to the (wider) exponent of intensity, which can be a derivational, morphological, lexical, phraseological or syntactic and stylistic phenomenon. In the Slovak linguistics, the intensification of properties (for adjectives) is next to deminutiveness, one of the clearest and most diversified, according to expressiveness, onomasiological categories.

KEYWORDS | intensity, review, intensifiers, adverbs, modifiers, gradation, Slovak language

„Przekłady Literatur Słowiańskich”. T. 8, cz. 1

ISSN 18999417 (wersja drukowana)

ISSN 23539763 (wersja elektroniczna)

Paratekst w służbie propagandy Wprowadzenia w przekładach literatury pięknej na język polski i czeski w latach 50. XX wieku

Paratext Serving Propaganda in the Introductions to Literary Translations to Polish and Czech in the 1950's

Joanna Królak

UNIwersytet Warszawski
Instytut Sławiistyki Zachodniej i Południowej
joanna.krolak@gmail.com

Data zgłoszenia: 14.12.2016 r. | Data akceptacji: 21.06.2017 r.

ABSTRACT | Translational literature in Poland and Czechoslovakia in the 1950's was influenced by the contemporary re-evaluation of national literature canon. The authors of introductions to the translations were required to be ideologically consistent. The promotion of Czech literature in Poland and of Polish literature in Czechoslovakia was conducted in a selective fashion that determined certain interpretations and values. The introductions were supposed to orientate the readers to a particular interpretation of a given translation, filtered by their awareness of doctrinal intertext.

KEYWORDS | cultural politics, realism, Romanticism, paratext, propaganda